

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24 00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04, 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41
TELEFON DYŻURNY: 21-34-34

BD/199/17/86

PRZED X ZJAZDEM PZPR
OPINIE O SYTUACJI POLITYCZNEJ I GOSPODARCZEJ

/Komunikat z badań/

Czerwiec 1986

W okresie poprzedzającym X Zjazd Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej CBOS przeprowadził sondaż¹ wśród pracowników gospodarki uspołecznionej. Jego celem było poznanie ocen niektórych procesów politycznych i ekonomicznych zachodzących w latach 1980-1986, opinii o aktualnej sytuacji i przewidywań co do kierunku jej zmian w przyszłości. Ponadto interesowaliśmy się, w jaki sposób badani postrzegają i oceniają działalność PZPR i jej rolę zarówno w swoim najbliższym otoczeniu, jak również w skali kraju.

1. Między IX a X Zjazdem PZPR

Spośród ocenianych problemów i zjawisk politycznych, które wystąpiły w okresie między dwoma zjazdami, jedynie decyzja o wprowadzeniu stanu wojennego była zaakceptowana przez większość respondentów. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie, czy była to decyzja konieczna, przedstawia się następująco:

tak	32,5	} 65,8
raczej tak	33,3	
raczej nie	9,8	} 20,9
nie	11,1	
trudno powiedzieć	12,5	

Daleka natomiast od jednoznaczności była ocena procesów zachodzących w życiu politycznym kraju w latach 1980-1986. Świadczą o tym wypowiedzi respondentów w kwestii, jakie wydarzenia z tego okresu były, ich zdaniem, dla Polski pomyślne, a jakie niepomyślne². Jako wydarzenia i zjawiska pomyślne respondenci wymieniali:

- stabilizację gospodarki, reformę gospodarczą /27,1%/,
- stabilizację polityczną w kraju, odwołanie stanu wojennego /21,8%/,
- poprawę sytuacji materialnej społeczeństwa /19,2%/,
- powstanie "Solidarności", porozumienie społeczne /9,2%/,
- wprowadzenie stanu wojennego /8,3%/.

---

¹ Badanie pod hasłem "Problemy Polski 1986" zrealizowano w dniach 13-20 maja br. na reprezentatywnej próbie udziałowej pracowników gospodarki uspołecznionej /N=991/ techniką wywiadu kwestionariuszowego. Charakterystykę socjodemograficzną badanej populacji zamieszczono w aneksie.

² Respondenci mogli wskazać kilka wydarzeń, zjawisk, stąd podane w tekście procenty nie sumują się do 100. Podobnie jest w przypadku odpowiedzi na pozostałe pytania otwarte.

Według 10,7% respondentów nie było zjawisk /wydarzeń/ pomyślnych. Wydarzeniami i zjawiskami, zdaniem badanych, niepomyślnymi były:

- kryzys gospodarczy, spadek produkcji, inflacja /39,9%/,
- pogorszenie stosunków z Zachodem, restrykcje amerykańskie /23,2%/,
- trudna sytuacja życiowa ludności, niska stopa życiowa /19,4%/,
- wprowadzenie stanu wojennego, likwidacja "Solidarności" /15,7%/,
- strajki i napięcia lat 1980-1981 /11,3%/,
- pesymizm, brak perspektyw /4,9%/.

Jak widać, te same wydarzenia i zjawiska znajdują się zarówno po stronie "pozytywów", jak i "negatywów". Tłumaczyć to można dwojako. W pewnym stopniu jest to wynik myślenia respondentów w kategoriach względnych - na przykład wystąpienie kryzysu gospodarczego czy trudności rynkowe są zjawiskami ujemnymi, ale symptomy poprawy w tym zakresie należą do pozytywnego dorobku minionych lat. Warto przy tym podkreślić, że znaczna część badanych, odpowiadając na pytanie otwarte takie właśnie - pozytywne oznaki wymieniła.

Trzeba jednak uznać, że wskazuje to także na kontrowersje w ocenach ostatnich lat. Świadczą o tym także odpowiedzi na inne pytania dotyczące spraw politycznych /tab. 1/.

Tabela 1

w procentach

Zjawiska polityczne występujące od czasu zawieszenia stanu wojennego	Opinie badanych o wystąpieniu zjawisk				
	tak	raczej tak	raczej nie	nie	trudno powiedzieć
Zwiększył się udział robotników i chłopów w sprawowaniu władzy	8,4	29,4	25,3	23,4	13,4
Wzrosło poparcie społeczeństwa dla uchwał i działań partii	6,2	24,0	26,3	25,7	17,6
Zwiększył się autorytet Sejmu w społeczeństwie	10,7	33,4	21,8	16,9	17,0

Zaprezentowane wyniki wskazują na znamiennej tendencji: w sprawach politycznych ujawniają się przeciwstawne opinie, z których żadna nie zyskuje zdecydowanej przewagi. Równocześnie znaczny jest procent niezdecydowanych, którzy nie mają wyrobionego zdania. Prawidłowość tę obserwujemy także w wypowiedziach dotyczących aktualnej sytuacji politycznej.

2. Opinie o sytuacji politycznej

Jako wskaźniki takiej oceny posłużyły nam odpowiedzi na trzy pytania: o stan demokracji w państwie, stan praworządności i autorytet istniejących obecnie związków zawodowych. Procentowy rozkład odpowiedzi na poszczególne pytania przedstawia się następująco:

"Czy można, Pana/i/ zdaniem, powiedzieć, że Polska jest obecnie państwem demokratycznym?"

Tak	13,5	} 56,6
Raczej tak, choć istnieją pewne ograniczenia demokracji	43,1	
Raczej nie, choć są takie dziedziny, w których panuje demokracja	23,4	} 35,3
Nie	11,9	
Trudno powiedzieć	7,9	

"Czy Pana/i/ zdaniem organy władzy i administracji państwowej w naszym kraju przestrzegają w swojej działalności zasad praworządności?"

Tak, zawsze	4,2	} 40,0
Tak, zazwyczaj	35,8	
Często się zdarza, że nie przestrzegają	47,1	} 55,7
Nie, nie liczą się z zasadami prawa	8,6	
Trudno powiedzieć	4,1	

"Czy Pana/i/ zdaniem istniejące obecnie związki zawodowe dobrze bronią interesów ludzi pracy?"

Tak	7,3	} 37,8
Raczej tak	30,5	
Raczej nie	24,0	} 42,1
Nie	18,1	
Trudno powiedzieć	20,0	

W odpowiedziach na te pytania występuje znaczna zbieżność, świadcząca o konsekwencji w poglądach badanych. Jedne osoby przejawiały tendencję do wypowiadania się o wszystkich sprawach pozytywnie, inne zaś negatywnie. Postanowiliśmy zbadać, jakie czynniki decydują o charakterze stosunku respondentów do zjawisk politycznych. Jako wskaźniki posłużyły nam odpowiedzi na dwa pytania, w przypadku których polaryzacja poglądów była najbardziej wyraźna, a procent odpowiedzi "trudno powiedzieć" najmniejszy. Są to pytania o stan demokracji i praworządności w Polsce. Na podstawie odpowiedzi respondentów wyróżniono trzy rodzaje ich postaw względem aktualnej sytuacji politycznej:

- akceptująca istniejącą rzeczywistość polityczną - odpowiedzi "tak" lub "raczej tak" na oba pytania - 34,5%,

- nieakceptująca - odpowiedzi "nie" lub "raczej nie" - 30,8%,

- niezdecydowana - odpowiedzi niekonsekwentne i brak zdania - 34,7%.

Na uwagę zasługuje fakt, że liczba badanych prezentujących wymienione postawy jest bardzo zbliżona.

Postawy badanych są uwarunkowane przez ich cechy społeczno-demograficzne:

- płeć - wśród mężczyzn częściej nie akceptuje się istniejącego stanu, odsetek akceptujących jest taki sam wśród mężczyzn i kobiet, kobiety częściej są niezdecydowane;

- wykształcenie - w grupie badanych z wyższym wykształceniem jest więcej nieakceptujących;

- miejsce zamieszkania - respondenci z dużych aglomeracji miejskich, tj. miast liczących powyżej 500 tys. mieszkańców, rzadziej przejawiają postawę akceptującą, częściej - nieakceptującą;

- grupa społeczno-zawodowa - inteligencja rzadziej akceptuje istniejącą rzeczywistość polityczną, częściej natomiast jej nie akceptuje;

- przynależność do PZPR - wśród członków PZPR zdecydowanie częściej występuje akceptacja, znacznie rzadziej zaś jej brak;

- doświadczenie polityczne - członkowie b. "Solidarności" rzadziej akceptują aktualną rzeczywistość niż członkowie innych byłych związków zawodowych oraz niezrzeszeni;

- warunki materialne - im bardziej badani są zadowoleni ze swoich warunków materialnych, tym częściej są skłonni przyjmować postawę akceptującą, i na odwrót - im bardziej są niezadowoleni, tym częściej nie akceptują istniejącego systemu politycznego.

Na akceptację bądź jej brak wpływają najsilniej: przynależność do PZPR, ocena własnej sytuacji materialnej, miejsce zamieszkania /tab. 2/. Wpływ innych zmiennych jest wyraźnie słabszy.

Tabela 2

w procentach

Cechy społeczno-demograficzne najsilniej warunkujące stosunek respondentów do sytuacji politycznej	Postawa względem aktualnej sytuacji politycznej		
	akceptująca	niezdecydowana	nieakceptująca
Przynależność do PZPR:			
- należący	56,1	27,7	16,2
- nie należący	30,7	36,0	33,3
Warunki materialne:			
- złe	24,8	34,7	40,4
- przeciętne	38,1	32,5	29,4
- dobre	41,6	38,8	19,6
Miejsce zamieszkania:			
- wieś	30,6	46,9	22,4
- miasto:			
- do 100	38,8	37,0	24,2
- 100-500	36,0	31,5	32,5
- 500 tys. mieszkańców i więcej	26,7	28,0	45,3

W przewidywaniach dotyczących przyszłości polskiego systemu politycznego daje się zauważyć pewna doza optymizmu i poczucie stabilizacji. Zapytaliśmy badanych, czy ich zdaniem w ciągu najbliższych pięciu lat będzie się w Polsce rozszerzać demokracja. Odpowiedziano:

tak	20,8%
nie nastąpią istotne zmiany	49,3%
swobody demokratyczne będą ograniczane	13,3%
trudno powiedzieć	16,4%

Wynik ten można uznać za raczej optymistyczny, zważywszy na wcześniej wskazany znaczny procent badanych wyrażających opinie, że nasz system polityczny charakteryzuje się w chwili obecnej przynajmniej pewnym zakresem demokratyczności.

Przewidywania respondentów dotyczące przyszłości są słabo skorelowane z ocenami procesów politycznych w latach 1980-1986 i aktualnej sytuacji. Jak się wydaje, świadczy to, że nawet ci, którzy nie są w pełni usatysfakcjonowani stopniem demokratyzacji w jej obecnym zakresie, rzadko są skłonni przewidzieć regres w tej dziedzinie.

3. Opinie o gospodarce

Większość badanych była zdania, że sytuacja gospodarcza Polski od czasu zawieszenia stanu wojennego nieznacznie się poprawiła. Oto szczegółowe wypowiedzi w tej kwestii:

poprawiła się	15,4	} 73,8%
nieznacznie się poprawiła	58,4	
pozostała bez zmian	13,5	
nieznacznie się pogorszyła	5,5	} 9,0%
wyraźnie się pogorszyła	3,5	
trudno powiedzieć	3,4%	

Dostrzeganie poprawy nie oznacza jednak, że badani są zadowoleni z aktualnego stanu gospodarki. Z poniższego zestawienia ocen wynika, że większość postrzega go jako raczej zły lub zły:

dobry	1,0	} 28,5%
raczej dobry	27,5	
raczej zły	38,3	} 57,8%
zły	19,5	
trudno powiedzieć	10,1%	

Wyraźna poprawa jest natomiast odczuwana w zaopatrzeniu rynku. Na pytanie, czy od czasu zawieszenia stanu wojennego zaopatrzenie poprawiło się, odpowiadano:

tak	28,7	} 87,6%
raczej tak	58,9	
raczej nie	7,2	} 11,3%
nie	4,1	
trudno powiedzieć	1,1%	

Ponad 50% badanych odczuło w ostatnich latach pewną poprawę także w zakresie płac, natomiast niewielka ich część - pogorszenie. Na temat zmian w wysokości płac w latach 1984-1986 wypowiedziano się następująco:

znaczną poprawę	5,2	} 54,2%
pewną poprawę	49,0	
nie było zmian	22,8%	
pewne pogorszenie	12,0	} 16,1%
znaczące pogorszenie	4,1	
trudno powiedzieć	2,4%	

Opinie o gospodarce i warunkach życia nie są wyrażane automatycznie. Jedne procesy badani oceniają pozytywnie, inne zaś bardziej krytycznie. Przykładem są odpowiedzi na pytanie, czy od czasu zawieszenia stanu wojennego poprawiła się praca służby zdrowia:

tak	4,3	} 21,4%
raczej tak	17,1	
raczej nie	35,0	} 63,8%
nie	28,8	
trudno powiedzieć	14,1%	

Ogólna ocena przemian zachodzących w poziomie życia społeczeństwa od czasu zawieszenia stanu wojennego była raczej krytyczna. Świadczą o tym następujące wypowiedzi badanych w kwestii, czy w tym okresie zahamowano spadek stopy życiowej:

tak	7,9	} 30,7%
raczej tak	22,8	
raczej nie	30,5	} 61,4%
nie	30,9	
trudno powiedzieć	7,9%	

Podsumowując można stwierdzić, że zarówno w ogólnej sytuacji gospodarczej, jak i warunkach życia ludności większość respondentów dostrzegła oznaki poprawy na przestrzeni ostatnich trzech lat. Równocześnie jednak krytycznie oceniali oni stan aktualny.

Zapytaliśmy badanych, gdzie tkwi - ich zdaniem - źródło trudności gospodarczych naszego kraju. Wymienione przez nich przeszkody rozwoju można podzielić na cztery grupy :

1/ uwarunkowania wynikające z polityki gospodarczej - błędna polityka, nieudolność władz, niekonsekwentne wprowadzanie reformy - 21,4%;

2/ uwarunkowania systemowe - zła organizacja gospodarki, zbyt duża biurokracja, brak samodzielności przedsiębiorstw - 16,0%, zła organizacja pracy w przedsiębiorstwie - 14,0%;

3/ uwarunkowania zewnętrzne - zadłużenie gospodarki - 16,4%, niekorzystna współpraca z krajami kapitalistycznymi, restrykcje amerykańskie - 9,8%;

4/ przyczyny subiektywne, zależne od postawy pracowników - marnotrawstwo, niegospodarność, bałagan w zakładach pracy - 12,2%, lenistwo, niska kultura pracy - 11,6%, mała wydajność i jakość pracy - 9,3%, brak motywacji do pracy, nieodpowiednie wynagrodzenie pracy dobrej i odpowiedzialnej - 7,2%.

W spontanicznych wypowiedziach na temat przyczyn trudności gospodarczych stosunkowo często pojawiały się oskarżenia i pretensje pod adresem władz.

Wskaźnikami oceny polityki gospodarczej prowadzonej w ostatnich latach mogą być odpowiedzi respondentów na dwa pytania dotyczące działań podmiotów życia gospodarczego i ich skutków w gospodarce Polski /tab.3/.

Tabela 3

w procentach

Opinie	Respondenci				
	uznający opinię za				nie mający zdania
	słuszną	raczej słuszną	raczej nie-słuszną	niesłuszną	
Od czasu zawieszenia stanu wojennego:					
- konsekwentnie reformowano gospodarkę	8,9	41,8	22,0	14,6	12,1
- przezwyciężono kryzys i gospodarka zaczęła się znowu rozwijać	7,5	42,0	24,6	15,9	9,8

Odpowiedzi na oba pytania są wzajemnie skorelowane. Respondenci, którzy pozytywnie oceniali działania podmiotów życia gospodarczego, mieli tendencję do pozytywnego oceniania skutków tych działań.

Wyróżniliśmy, podobnie jak poprzednio, trzy rodzaje postaw względem prowadzonej polityki gospodarczej:

- akceptująca politykę gospodarczą - odpowiedzi "tak" lub "raczej tak" na oba pytania - 35,4%,

- nieakceptująca - odpowiedzi "nie" lub "raczej nie" - 38,6%,

- niezdecydowana - odpowiedzi niekonsekwentne i brak zdania - 25,9%.

Częstość występowania poszczególnych postaw jest najsilniej skorelowana z przynależnością do określonej grupy społeczno-zawodowej, oceną własnych warunków materialnych i wykształceniem. Zaobserwowane zależności przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4

w procentach

Cechy społeczno-demograficzne najczęściej warunkujące stosunek respondentów do prowadzonej polityki gospodarczej	Postawa		
	akceptująca	niezdecydowana	nieakceptująca
Grupa społeczno-zawodowa:			
- inteligencja	21,6	35,1	43,2
- pracownicy umysłowi	40,4	30,0	29,6
- pracownicy fizyczno-umysłowi	40,3	45,8	13,9
- robotnicy wykwalifikowani	35,9	38,9	25,2
- robotnicy do prac prostych	33,5	50,3	16,2
Warunki materialne:			
- złe	26,1	38,2	35,7
- przeciętne	37,3	41,4	21,4
- dobre	44,9	33,6	21,5
Wykształcenie:			
- podstawowe	39,8	42,0	18,2
- zasadnicze zawodowe	31,9	41,8	26,3
- średnie	36,1	34,1	29,8
- wyższe	28,0	31,2	40,9

Również na przyszłość gospodarki patrzy się krytycznie i z niepokojem. Znaczny odsetek badanych niepokoi się o losy reformy gospodarczej. Na pytanie dotyczące jej perspektyw odpowiadano następująco:

można już dziś powiedzieć, że reformowanie gospodarki zakończyło się powodzeniem	1,3%
reforma będzie kontynuowana i zakończy się powodzeniem	19,6%
reforma będzie kontynuowana, ale jej wynik jest bardzo niepewny	52,4%
wszystko wskazuje, że reforma gospodarcza nie uda się	14,5%
trudno powiedzieć	12,0%

Równie mało optymistyczne są przewidywania co do warunków życia w najbliższych latach. Respondenci uważają, że za 5 lat będzie się im żyło:

lepiej	18,7%
tak samo jak obecnie	23,3%
gorzej	20,9%

Nie miało zdania w tej sprawie 36,6% badanych.

Wprawdzie optymistów jest niewiele mniej niż pesymistów, ale nieprzewidywanie zmian - przy krytycznej ocenie stanu gospodarki i warunków życia - nie wskazuje na dobre nastroje. Wyjątkowo duży jest procent badanych, którzy nie mają zdania /prawie dwukrotnie wyższy niż wśród odpowiadających na pytanie o przyszłość systemu politycznego/. Dla więcej niż jednej trzeciej respondentów okres 5 lat wydaje się więc na tyle długi, że nie potrafią przewidzieć, co się może zdarzyć.

Charakterystyczne jest, że oceny działań na rzecz reformowania gospodarki i przezwyciężania kryzysu są bardzo słabo skorelowane z wypowiedziami o stanie gospodarki i oceną poziomu życia ludności, silnie natomiast z poglądami politycznymi /wartość współczynnika korelacji Pearsona oscyluje wokół wartości 0,4/.

Na tej podstawie można sformułować tezę, że w sprawach ściśle gospodarczych, jak na przykład: stan gospodarki, zaopatrzenia, zarobków czy materialnych warunków życia, opinia jest kształtowana pod wpływem osobistych doświadczeń nie związanych bezpośrednio z postawą przyjętą względem sytuacji politycznej, a ocena działań podmiotów życia gospodarczego i skutków tych działań jest w znacznej mierze opinią polityczną /tab.5/.

Tabela 5

w procentach

Postawa wobec			
polityki gospodarczej	systemu politycznego		
	akceptująca	niezdecydowana	nieakceptująca
akceptująca	59,4	32,6	11,8
niezdecydowana	31,9	48,5	35,1
nieakceptująca	8,8	18,9	53,1

Grupa konsekwentnie aprobująca system polityczny i politykę gospodarczą jest nieco liczniejsza /20,5% ogółu badanych/ niż grupa konsekwentnie krytyczna /16,3%/. Występowaniu postawy akceptującej sprzyja przynależność do PZPR

oraz wysoka ocena własnej sytuacji materialnej, nieakceptującej zaś - zła ocena własnej sytuacji materialnej, zamieszkanie w mieście powyżej 500 tys. ludności, przynależność do inteligencji, wyższe wykształcenie, doświadczenie polityczne, przynależność w latach 1980-1981 do "Solidarności".

4. Obraz partii w opinii badanych

Poglądy badanych na temat przemian zachodzących w działalności PZPR w latach osiemdziesiątych są wyraźnie zróżnicowane. Procentowy rozkład odpowiedzi na zadane w tej kwestii pytanie przedstawia się następująco:

tak, widzę zdecydowane zmiany na korzyść	6,1
tak, widzę pewne zmiany na korzyść	33,3
nie, nic się nie zmieniło	35,6
widzę pewne zmiany na niekorzyść	5,3
widzę zdecydowane zmiany na niekorzyść	2,3
trudno powiedzieć	17,4

Nie są to dane zbyt optymistyczne. Wprawdzie niewielu badanych mówiło o zmianach na gorsze, wielu jednak uważało, że nic się nie zmieniło.

Zróżnicowanie opinii występuje również w ocenie aktualnej roli partii w życiu społecznym. Spontaniczne wypowiedzi badanych w kwestii, czyje interesy przede wszystkim reprezentuje PZPR, pogrupowaliśmy w pięć zasadniczych kategorii:

1/ swoje własne interesy - 32,2%, /najbardziej typowe wypowiedzi: "swoje własne", "swoich członków", "partyjnych", "komunistów" - 32,0%/;

2/ ludzi pracy - 28,1% /"wszystkich obywateli", "ogółu społeczeństwa", "narodu", "nasze" - 14,3%; "wszystkich ludzi pracy", "tych, co uczciwie pracują" - 14,0%/;

3/ rządzących - 25,9% /"ludzi na kierowniczych stanowiskach", "klasy rządzącej", "kliki rządzącej", "administracji państwowej", "rządu" - 24,2%; "państwa", "państwa socjalistycznego" - 2,1%/;

4/ robotników - 20,3%/ "robotników", "klasy robotniczej" - 19,5%; "ludzi prostych" - 0,3%/;

5/ inne wypowiedzi - 8,9% /"ZSRR", "państw socjalistycznych" - 3,1%; "nie tych, których powinna" - 2,4%/.

Nie miało zdania w omawianej kwestii 5,8% badanych.

Najczęściej występujące wypowiedzi można podzielić na dwie grupy: wskazujące, że partia reprezentuje interesy ludzi pracy i robotników oraz świadczące o pewnym dystansie wobec PZPR, wyrażające przekonanie, że reprezentuje ona własne, partykularne interesy lub też interesy aparatu państwowego.

Wypowiedzi należące do tych grup nie są przypadkowe i wykazują wyraźną prawidłowość - są powiązane z niektórymi cechami społecznymi respondentów. Najsilniej na opinię badanych wpływają: przynależność do PZPR; doświadczenie polityczne, którego wskaźnikiem jest przynależność do "Solidarności" w latach 1980-1981, stosunek wobec religii oraz ocena własnej sytuacji materialnej. Zależności te przedstawione są w tabeli 6.

Tabela 6

Cechy społeczne respondentów	w procentach			
	Respondenci postrzegający PZPR jako reprezentanta interesów			
	robotników	ludzi pracy	własnych	klasy rządzącej
Przynależność do PZPR				
- należący	33,1	46,6	14,9	20,3
- nienależący	18,1	24,9	35,2	26,2
Przynależność do b. "Solidarności"				
- należący	15,6	22,0	36,5	31,0
- nienależący	23,3	31,7	29,4	23,1
Stosunek do religii				
- wierzący i praktykujący	17,7	23,5	34,6	26,6
- niewierzący	42,6	32,4	20,6	19,6
Sytuacja materialna				
- zła	14,6	20,1	35,7	30,6
- przeciętna	22,4	30,5	31,2	23,5
- dobra	24,3	34,6	29,0	23,8

Wypowiedzi respondentów w kwestii, czyje interesy reprezentuje PZPR, są silnie związane z postawami politycznymi. Zależność tę ilustruje tabela 7.

Tabela 7

w procentach

Postawy respondentów wobec systemu politycznego	Respondenci postrzegający PZPR jako reprezentanta interesów			
	robotników	ludzi pracy	własnych	ekipy rządzącej
Akceptująca	34,5	50,6	19,0	13,5
Niezdecydowana	17,7	21,5	38,5	24,7
Nieakceptująca	7,2	10,2	43,0	41,3

Jak wykazuje szczegółowa analiza danych, przedstawione prawidłowości dotyczą nie tylko opinii o tym, czyje interesy reprezentuje PZPR, ale także innych aspektów oceny i postrzegania partii oraz jej członków.

Kolejne pytanie otwarte dotyczyło opinii respondentów o działalności PZPR we własnym zakładzie pracy. Kryteriami wyraźnie sprecyzowanych ocen były: aktywność organizacji partyjnej oraz jej stosunek wobec problemów pracowników. Wypowiedzi podzieliliśmy na:

- pozytywne - 18,2% /najbardziej typowe wypowiedzi: "dobrze działają", "aktywnie działają", "organizacja partyjna jest bardzo potrzebna", "działalność bardzo korzystna", "pozytywna" - 10,4%; "staje w obronie robotników", "pomaga ludziom" - 4,3%; "zachęca do lepszej pracy", "wytyka obiboków", "podnosi dyscyplinę pracy" - 3,0%;

- negatywne - 29,7% /typowe wypowiedzi: "organizacja bez znaczenia, nie odgrywa żadnej roli", "należy do niej mało ludzi" - 17,4%; "istnieje, aby być", "nic by się nie zmieniło, gdyby jej nie było"; "nie spełnia nawet oczekiwań swoich członków" - 5,4%; "zajmują się tylko swoimi sprawami"; "popierają tylko swoich" - 4,7%; "dużo gadania, mało roboty" - 3,9%;

- nie zawierające ani wyraźnej oceny pozytywnej, ani negatywnej - 14,7% /typowe wypowiedzi: "niezbyt prężna, przeciętna organizacja" - 5,9%; "jest głównie organem doradczym i opiniodawczym dyrekcji" - 4,5%; "zajmuje się głównie przygotowaniem prac społecznych i oficjalnych uroczystości" - 1,8%.

Na temat organizacji partyjnej we własnym zakładzie pracy nie miało zdania 34,8% badanych.

Pozytywne opinie o PZPR zarówno w wymiarze ogólnospołecznym, jak i w skali zakładu pracy konsekwentnie wyraziło 14,7% badanych, negatywne zaś 19,1%.

Interesowaliśmy się również sposobem postrzegania i oceną członków partii zarówno z najbliższego otoczenia respondentów - ich zakładu pracy, jak i w skali ogólnospołecznej.

Wypowiedzi o członkach partii, z którymi badani stykają się w swoim zakładzie pracy, pogrupowaliśmy następująco:

- zawierające oceny pozytywne - 24,3% /najbardziej typowe wypowiedzi: "dobrzy pracownicy" - 10,6%; "aktywni społecznicy", "zaangażowani w życie środowiska" - 9,1%; "koleżeńscy", "lojalni", "można na nich liczyć" - 4,6%; "uczciwi" - 4,2%; "lubię ich", "cenię" - 5,7%;

- zawierające oceny negatywne - 16,8% /typowe wypowiedzi: "karierowicze, lizusy", "myślą głównie o karierze i stanowiskach" - 6,5%; "dużo mówią, mało robią", "ich aktywność nie przynosi widocznych pożytków" - 6,0%; "myślą głównie o korzyściach materialnych" - 3,1%;

- nie zawierające ani wyraźnej oceny pozytywnej, ani negatywnej - 31,4% /typowe wypowiedzi: "ludzie jak wszyscy", "ani lepsi, ani gorsi" - 20,6%; "reprezentują różne postawy", "jedni są aktywni, inni bierni" - 6,1%; "większość to uczciwi ludzie, ale zdarzają się karierowicze" - 2,9%; "większość należy bo należy, ale część jest naprawdę zaangażowana", "zdarzają się uczciwi" - 3,0%.

Na temat członków PZPR we własnym zakładzie pracy nie miało zdania 22,5% badanych.

Opinie o członkach partii w ogóle były zawarte w odpowiedziach na pytanie otwarte: "Dlaczego Pana/i/ zdaniem ludzie należą do PZPR?"

Podobnie jak uprzednio wypowiedzi respondentów podzieliliśmy na:

-pozytywne - 23,8%/typowe opinie: "chcą urzeczywistniać ideały, w które wierzą" - 13,4%; "chcą być aktywni w życiu społecznym i politycznym" - 7,9%; "przynależność do PZPR daje możliwość wpływu na życie społeczne i polityczne" - 6,0%;

-negatywne - 44,1%/typowe wypowiedzi: "dążą do zdobycia wyższych stanowisk i dochodów" - 29,9%; "chcą ułatwić sobie życie" - 10,3%; "bo istnieją naciski, żeby zapisywać się do PZPR" - 8,4%;

- nie zawierające wyraźnej oceny ani pozytywnej, ani negatywnej - 28,3% /typowe wypowiedzi: "część z wyboru i wewnętrznej potrzeby, a część z myślą o korzyściach" - 14,7%, "większość dla kariery, ale część z przekonania - 11,6%; "większość wierzy w ideały socjalistyczne, a część wstąpiła, bo musiała" - 3,1%.

Nie miało zdania w tej kwestii 7,3% badanych.

Na podstawie przedstawionych wyników można odtworzyć dwa stereotypy członków partii funkcjonujące w świadomości badanych. W stereotypie pozytywnym dominuje ideowość, chęć bezinteresownej działalności społecznej. Cechy stereotypu negatywnego to przede wszystkim: interesowność, zapisywanie się do partii ze względu na osobiste korzyści materialne, karierę i stanowiska.

W porównaniach członków partii z zakładów pracy respondentów z członkami partii w ogóle, można zauważyć, że pierwsi rzadziej są oceniani negatywnie. Są to na ogół "dobrzy aktywiści" lub "ludzie jak wszyscy". "Partyjny w ogóle" częściej postrzegany jest wedle stereotypu negatywnego.

Pozytywne opinie o członkach partii /zarówno znanych z zakładu pracy, jak i o partyjnych w ogóle/ występują konsekwentnie w 12,6% wypowiedzi. Podobny jest procent opinii konsekwentnie negatywnych - wynosi on 12,3%.

Wielkość odsetka odpowiedzi konsekwentnie negatywnych wskazuje na interesującą prawidłowość: istnieje bardzo duże prawdopodobieństwo, że osoba wyrażająca krytyczną ocenę członków partii w swoim zakładzie ma również złe zdanie o partyjnych w ogóle.

x

x

x

Przedstawione w opracowaniu wyniki można podsumować następująco:

1. Opinie badanych o aktualnym stanie gospodarki i warunkach życia ludności są raczej krytyczne, ale zauważają oni oznaki poprawy w tym zakresie w porównaniu z rokiem 1983. Co więcej, występowanie takich symptomów często uważają za sukces minionych kilku lat. Jednakże o najbliższej przyszłości gospodarki i o warunkach życia w najbliższych latach myślą z niepokojem.

2. Zdecydowana większość badanych uznaje wprowadzenie stanu wojennego w 1981 r. za decyzję konieczną. Kontrowersyjne są natomiast oceny procesów zachodzących w życiu politycznym kraju w latach 1983-1986, aktualnej sytuacji politycznej, a także działań podmiotów życia gospodarczego w latach 1983-1986 oraz skutków tych działań. Opinie kształtują się różnie, w zależności od konkretnej sprawy, można jednak stwierdzić, że układają się w kontinuum. Na jednym krańcu znajdują się osoby skłonne aprobować zarówno

politykę gospodarczą, jak i system polityczny, na przeciwległym - konsekwentni krytycy polityki gospodarczej i istniejącej rzeczywistości politycznej. Pomędzy krańcami rozciąga się obszar opinii zróżnicowanych. Liczebność skrajnych grup można oszacować następująco: konsekwentnie aprobujący - ok. 20%, konsekwentnie nieaprobujący - ok. 16%.

3. Wśród badanych nie funkcjonuje jedna, dominująca opinia o PZPR. Różnie postrzegają oni także członków partii. Wypowiedzi respondentów mają zazwyczaj charakter wartościujący. Opinie krańcowe wyraziła jednak zdecydowana mniejszość respondentów.

ANEKS

Charakterystyka socjodemograficzna próby /dane w procentach/

Płeć

Kobieta	43,7
Mężczyzna	55,9
Brak danych	0,4

Wiek

Do 24	16,4
25-29	16,9
30-39	31,2
40-49	21,7
50 lat i więcej	13,4
Brak danych	0,4

Wykształcenie

Niepełne podstawowe	3,0
Podstawowe	33,0
Zasadnicze zawodowe	23,4
Niepełne średnie	0,8
Średnie ogólne	5,7
Średnie zawodowe	23,0
Pomaturalne	1,0
Niepełne wyższe	0,3
Wyższe	9,1
Brak danych	0,7

Miejsce zamieszkania

Wieś	9,9
Miasto:	
do 5	0,8
5-10	1,0
10-20	5,0
20-50	11,9
50-100	15,0
100-200	18,5
200-500	19,1
Ponad 500 tys.mieszkańców	16,2
Brak danych	2,6

Grupa społeczno-zawodowa

Inteligencja:

- nietechniczna	4,4
- techniczna	3,0

Technicy 7,9

Pracownicy:

- umysłowi	10,3
- biurowi	6,1
- handlu i usług	7,3

Brygadziści 2,2

Robotnicy:

- wykwalifikowani	38,2
- do prac prostych	8,5
- rolni	1,0

Niewykwalifikowani pracownicy usług 7,4

Pozostali 2,8

Brak danych 0,9

Przynależność do organizacji

Partie i stronnictwa:

- PZPR	14,9
- SD	3,3
- ZSL	0,8

Organizacje młodzieżowe 7,8

PRON 2,0

Związki zawodowe 33,4

Inne 6,3

Nie należy do żadnej organizacji społecznej i politycznej 51,9

Warunki:

mieszkaniowe

materialne

Bardzo złe	5,3	1,8
Złe	8,2	8,5
Raczej złe	16,6	21,4
Średnie	36,4	46,3
Dość dobre	16,3	14,3
Dobre	14,0	6,7
Bardzo dobre	2,7	0,6
Brak danych	0,5	0,4